

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO

Poznań, dnia 1 września 2015 r.

Poz. 5054

ZARZĄDZENIE REGIONALNEGO DYREKTORA OCHRONY ŚRODOWISKA W POZNANIU

z dnia 25 sierpnia 2015 r.

w sprawie zlikwidowania rezerwatu przyrody „Wyspy na Jeziorze Bytyńskim”

Na podstawie art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2013 r., poz. 627 z późn. zm.¹) zarządza się, co następuje:

§ 1. Likwiduje się rezerwat przyrody „Wyspy na Jeziorze Bytyńskim” położony w gminie Kaźmierz, w powiecie szamotulskim.

§ 2. Zarządzenie wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska
w Poznaniu
(-) Jolanta Ratajczak

Uzasadnienie

Przepis art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2013 r., poz. 627 z późn. zm.) stanowi, że regionalny dyrektor ochrony środowiska w drodze zarządzenia, po zasięgnięciu opinii regionalnej rady ochrony przyrody, może zwiększyć obszar rezerwatu przyrody, zmienić cele ochrony, a w razie bezpowrotnej utraty wartości przyrodniczych, dla których rezerwat został powołany – zmniejszyć albo zlikwidować rezerwat przyrody.

Rezerwat przyrody „Wyspy na Jeziorze Bytyńskim”, zwany dalej rezerwatem, powołano zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 11 sierpnia 1980 r. w sprawie uznania za rezerwaty przyrody (M.P. Nr 19, poz. 94 oraz z 1989 r. Nr 17, poz. 119). Zgodnie z tym zarządzeniem położony w gminie Kaźmierz rezerwat obejmował obszar o łącznej powierzchni 30,84 ha, na który składało się sześć wysp leżących na Jeziorze Bytyńskim, wraz z otaczającymi je pasami szuwarów. W rejestrach gruntów wsi Komorowo, Bytyń i Piersko obszar rezerwatu oznaczony był jako działki ewidencyjne o numerach: 83/2, 83/3, 111/2 □ 111/4 i 1/2. Celem ochrony w rezerwacie było zachowanie miejsc lęgowych ptaków wodnych i błotnych oraz zbiorowisk roślinnych z licznymi rzadkimi gatunkami roślin. W 2013 r. została sporządzona dokumentacja Plan ochrony rezerwatu przyrody „Wyspy na Jeziorze Bytyńskim” na okres 20 lat (Walczewski P., Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej Oddział w Poznaniu, Poznań 2013, ss. 142+mapy). Autor dokumentacji dokonał oceny skuteczności dotychczasowych działań ochronnych w rezerwacie i aktualnego stanu jego zasobów przyrodniczych. W porównaniu ze stanem z okresu tworzenia rezerwatu, kiedy obszar ten charakteryzował się bardzo dużym bogactwem awifauny, na jego terenie zaszły istotne zmiany. W latach 70. XX wieku notowano tam występowanie takich gatunków lęgowych lub prawdopodobnie lęgowych jak: bąk, bączek, jastrząb, krwawodziób, wodnik, kokoszka, sieweczka rzeczna, brodziec piskliwy, rybitwa czarna, brzegówka, zausznik, gęgawa, płaskonos, czernica, rycyk, śmieszka, głowienka, błotniak stawowy i mewa siwa [Ptaszyk J. 1984. Dalsze spostrzeżenia nad ptakami Jeziora Bytyńskiego (woj. Poznań). Badania Fizjograficzne nad Polską Zachodnią, t. XXXIV, ser. C □ Zoologia: 35 □ 43]. Na szczególną uwagę zasługiwała licząca 3 □ 5 tysięcy par lęgowych kolonia śmieszki (Ptaszyk 1984). Obecnie na terenie rezerwatu występuje licząca 52 gatunki awifauna, ale zdecydowana większość odnotowanych taksonów to ptaki powszechnie występujące w regionie, które w rezerwacie reprezentowane są tylko przez pojedyncze pary lęgowe. Nie stwierdzono gniazdowania śmieszki, mewy siwej, rycyka czy krwawodzioba, a także innych gatunków ptaków spośród stwierdzonych w latach 70. XX wieku. Związane jest to z silnym przekształceniem środowiska wysp, spowodowanym m.in. obniżeniem lustra wody Jeziora Bytyńskiego oraz zaprzestaniem rolniczego użytkowania na niektórych wyspach (likwidacja PGR w Piersku). W konsekwencji doszło do zaniku antropogenicznych biocenoz łąkowych i pastwiskowych, a także naturalnych biocenoz torfowisk niskich. Ich miejsce zajęły zbiorowiska leśne, zaroślowe oraz ziołoroślowe, rozwinięte na skutek wtórnej sukcesji biocenotycznej. Sukcesja trwa nadal i zmierza do wykształcenia trwałych ekosystemów leśnych. Obniżający się poziom wody w jeziorze, jaki został stwierdzony w planie ochrony, a także procesy regeneracyjne roślinności, doprowadziły do trwałego zaniku biocenoz łąkowych, pastwiskowych oraz szuwarowych, które były miejscami lęgowymi i żerowiskowymi ptaków wodnych i błotnych, dla których ochrony utworzono rezerwat. Pomimo przeprowadzenia, w latach 2004 – 2006, na Wyspie Komorowskiej i Wyspie Pierskiej, zabiegów czynnej ochrony mających na celu przywrócenie terenów otwartych, a polegających na wycięciu i wykarczowaniu krzewów oraz wprowadzeniu wypasu (kilku krów i kóz), nie udało się odtworzyć miejsc lęgowych ptaków wodnych i błotnych. Należy zatem uznać, że pierwotne walory przyrodnicze, dla których ochrony powołano rezerwat, zostały utracone.

Zasoby przyrody ożywionej odnotowane przez wykonawcę dokumentacji do planu ochrony zasoby przyrody ożywionej zostały stosunkowo nisko ocenione pod względem ich wartości przyrodniczej. Za powyższym stwierdzeniem przemawiają m.in.: - fauna złożona z gatunków nierzadko występujących w regionie i kraju; - bardzo małe bogactwo bryoflory; - stosunkowo mała bioróżnorodność flory naczyniowej, liczącej 168 gatunków na zróżnicowanej siedliskowo powierzchni 30 ha, na którą składają się przede wszystkim rośliny pospolite lub częste w regionie i kraju; - występowanie zaledwie jednej rośliny objętej ochroną gatunkową (częściową), która należy do taksonów częstych w dużej części Polski (wawrzynek wilczełyko *Daphne mezereum*); - brak roślin uznawanych za szczególne osobliwości geobotaniczne; - obecność we florze 20 antropofitów (12% flory ogólnej), z których 9 należy do uznanych za inwazyjne, zagrażających bioróżnorodności; - bardzo małe bogactwo zespołów roślinnych o syngenezie naturalnej i seminaturalnej - zaledwie 16 zespołów na powierzchni 30 ha (na ok. 330 o tej syngenezie, stwierdzonych w Wielkopolsce), z których większość jest słabo wykształcona lub reprezentuje małą zmienność wewnętrzną; - niewielkie powierzchnie oraz zły lub niezadawalający stan trzech stwierdzonych siedlisk przyrodniczych będących

przedmiotem zainteresowania Unii Europejskiej (6430 Ziołorośla górskie *Adenostylin alliariae* i ziołorośla nadrzeczne *Convolvuletalia sepium*, 6510 Ekstensywnie użytkowane niżowe łąki świeże *Arrhenatherion*, 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe *Ficario-Ulmetum*), z których dwa (6430 i 6510) niebawem ustąpią w wyniku sukcesji biocenotycznej; - zawansowana sukcesja biocenotyczna, która w ciągu stosunkowo krótkiego czasu doprowadzi do całkowitej regeneracji naturalnej roślinności leśnej, a tym samym do obniżenia bioróżnorodności flory oraz fauny z powodu zaniku mozaiki różnych ekosystemów i zbiorowisk. Mając na uwadze aktualne dane o zasobach przyrodniczych rezerwatu pochodzące z ww. dokumentacji do planu ochrony, przed podjęciem decyzji o likwidacji rezerwatu przygotowano projekt zarządzenia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu w sprawie ustanowienia planu ochrony, który został poddany szczegółowej analizie na posiedzeniu Regionalnej Rady Ochrony Przyrody w dniu 10 marca 2015 r. W projekcie zarządzenia przedstawiono nowy cel ochrony rezerwatu, który miałby polegać na zachowaniu, ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych, unikatowego kompleksu sześciu wysp z mozaiką zbiorowisk ziołoroślowych i leśnych oraz zachodzących w nich procesów dynamicznych. Projekt zarządzenia, zgodnie z regulaminem Regionalnej Rady Ochrony Przyrody został udostępniony wszystkim członkom Rady na 14 dni przed planowanym posiedzeniem. Przewodniczący Rady poprosił o sporządzenie pisemnych opinii dotyczących ww. zarządzenia. Osobami opiniującymi byli prof. dr hab. Janina Borysiak, będąca specjalistką w dziedzinie geobotaniki i ochrony krajobrazu, a także prof. dr hab. Aleksander Winiecki, ornitolog. Oboje opiniujący otrzymali, poza projektem zarządzenia, dokumentację do planu ochrony przedmiotowego rezerwatu w celu kompleksowego zapoznania się z zebranymi danymi.

Problem dalszego funkcjonowania rezerwatu, a także ewentualnej zmiany jego celu ochrony, został szczegółowo omówiony na wspomnianym posiedzeniu Regionalnej Rady Ochrony Przyrody. Wzięto pod uwagę zmianę celu ochrony rezerwatu pod kątem ochrony walorów krajobrazowych. Jednak zgodnie z opinią prof. dr hab. Janiny Borysiak koncepcja utworzenia rezerwatu krajobrazowego nie znalazła uzasadnienia z uwagi na niską ocenę pod względem wartości przyrodniczej wspomnianych wcześniej podstawowych geokomponentów krajobrazu, co zostało udokumentowane w przytoczonej pracy Biura Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej Oddział w Poznaniu z 2013 r. Na dalsze uzasadnienie swej opinii prof. Borysiak zacytowała art. 13 ust. 1 ustawy o ochronie przyrody, w myśl którego ochroną rezerwatową można obejmować obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi. W przypadku nadania przedmiotowemu rezerwatowi statusu rezerwatu krajobrazowego, zgodnie z podstawowym paradygmatem ekologii krajobrazu, należałoby zastosować holistyczne podejście strukturalno-funkcjonalne, czyli geosystemowe i objąć ochroną całe Jezioro Bytyńskie (339 ha), a nie tylko wyspy wchodzące w skład rezerwatu, stanowiące zaledwie niewielką część (9%) geosystemu jeziornego. W dokumentacji do planu ochrony stwierdzono, że stan awifauny rezerwatu w dużym stopniu zależy od struktury awifauny i siedlisk na całym Jeziorze Bytyńskim i w jego otoczeniu. Trudno byłoby opracować skuteczną ochronę 6 małych płątów krajobrazowych (wysp), których warunki środowiskowe są ściśle uzależnione od stanu ekologicznego całego Jeziora Bytyńskiego, a także obszaru całkowitej jego zlewni (67 km²), która w zdecydowanej większości poddawana jest silnej presji rolniczej. Prof. Borysiak zwróciła także uwagę na wyniki badań Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Poznaniu z 2012 i 2013 roku, dokumentujące duży negatywny wpływ zlewni na stan ekologiczny Jeziora Bytyńskiego. Płytkie, eutroficzne wody jeziora, o obniżającym się lustrze w żaden sposób nie piętrzonej wody, nie wykazujące stratyfikacji, obfitują w roślinność wodną, która corocznie dostarcza dużych ilości osadu dennego. Prof. Borysiak wspomniała również, że do złego stanu jeziora przyczynia się również obecność dwóch inwazyjnych gatunków ryb obcego pochodzenia – amura i tołpygi (jezioro pozostaje w rybackim użytkowaniu przez Jeziorowo-Stawowe Gospodarstwo Rybackie sp. z o. o. z siedzibą w Lutomiu). Dodatkowo zbiornik podlega również silnej presji rekreacyjnej. Wszystkie te czynniki powodują systematyczne łądowacenie Jeziora Bytyńskiego. W dokumentacji do planu ochrony rezerwatu wspomniano, że przedmiot ochrony ewentualnego rezerwatu krajobrazowego stanowiłyby dwa grodziska archeologiczne występujące obecnie na wyspach Komorowskiej i Pierskiej. Jednak podlegają one już ochronie na mocy ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2014 r. poz. 1446). W konkluzji opinii prof. dr hab. Janiny Borysiak zawarto stwierdzenie, że występująca w chwili obecnej na terenie rezerwatu mozaika zbiorowisk, związana ze stanem dynamicznym prowadzącym do wykształcenia trwałych ekosystemów leśnych, nie jest żadną szczególną wartością przyrodniczą i krajobrazową, która upoważniałaby do objęcia jej ochroną w formie rezerwatu przyrody. Po wprowadzeniu gospodarki wolnorynkowej po 1989 r., takie układy roślinności są pospolite na obszarach pojeziernych nizu polskiego i tworzą się nadal. Są przejawem homogenizacji krajobrazu, będącej jednym z procesów prowadzących do spadku bioróżnorodności. O negatywnym postrzeganiu w Europie i na

świecie zaniku krajobrazów rolniczych w wyniku sukcesji wtórnej świadczy wyjątkowo bogata literatura naukowa o tym zjawisku. Współczesna ochrona przyrody to już nie tylko tworzenie form ochrony przyrody, w ramach których realizuje się kosztowne działania ochronne, nierzadko podtrzymujące przy życiu populacje roślin i zwierząt, lecz również systemowy i sektorowy sposób zarządzania zasobami biosfery.

Podobnie wartości przyrodnicze rezerwatu ocenił prof. dr hab. Aleksander Winiecki. W jego opinii walory ornitologiczne rezerwatu zostały bezpowrotnie utracone, co wynika z zaniechania dotychczasowego użytkowania wysp (wypasu), jak i z ponadlokalnych populacyjnych trendów siewkowców i mew, które wcześniej zasiedlały wyspy rezerwatu. Dowodzi tego najnowsza literatura ornitologiczna. Zdaniem opiniującego, bezzasadnym jest przekwalifikowanie rezerwatu w faunistyczny lub florystyczny z uwagi na nieodwracalne zmiany w awifaunie oraz brak szczególnie cennej flory. Jak wspomniano wyżej, we florze rezerwatu występuje tylko jeden gatunek podlegający ochronie – *Daphne mezereum*. Należy oczekiwać, że w wyniku zachodzących w rezerwacie procesów spontanicznych dalekim zmianom ulegnie skład gatunkowy flory, a co za tym idzie także układ zbiorowisk roślinnych, jak i całość fauny. Również zdaniem prof. dr hab. Aleksandra Winieckiego propozycja utworzenia rezerwatu krajobrazowego jest dyskusyjna. Wyspy na Jeziorze Bytyńskim są małymi obiektami stanowiącymi swoiste wyspy ekologiczne i w myśl funkcjonujących w literaturze definicji krajobrazu (uwzględniających podejście geograficzne, przyrodnicze, architektoniczne czy estetyczne) nie wyczerpują one kryteriów uznania ich za krajobraz i jako krajobraz chronione być nie powinny. Na posiedzeniu Regionalnej Rady Ochrony Przyrody rozważano również inne rozwiązania, dzięki którym po zdjęciu reżimu ochrony rezerwatowej można by w inny sposób chronić przedmiotowy teren. Wzięto pod uwagę koncepcję utworzenia na wyspach użytku ekologicznego, wspartego ochroną strefową występującego tam bielika *Haliaeetus albicilla* oraz potrzebą zachowania wspomnianych wyżej zabytków archeologicznych. W aktualnym stanie prawnym kompetencje do ustanawiania tej formy ochrony przyrody ma rada gminy. Rozważano również przyłączenie Jeziora Bytyńskiego do obszaru Sierakowskiego Parku Krajobrazowego. Rozwiązanie to wymagałoby jednak wnikliwej analizy i zaangażowania różnych organów i instytucji.

Na podstawie przytoczonych opinii członków Rady oraz przeprowadzonej na posiedzeniu wnikliwej dyskusji stwierdzono potrzebę zlikwidowania rezerwatu z uwagi na bezpowrotną utratę jego wcześniejszych walorów, a także z uwagi na brak w obecnym stanie innych walorów przyrodniczych, które mogłyby stanowić podstawę do zmiany celu ochrony, a tym samym umożliwić dalsze utrzymywanie na tym obiekcie formy ochrony jaką jest rezerwat przyrody. Członkowie Regionalnej Rady Ochrony Przyrody jednogłośnie stwierdzili potrzebę przygotowania przez Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu zarządzenia w sprawie zlikwidowania rezerwatu przyrody „Wyspy na Jeziorze Bytyńskim”.

Mając na uwadze zmiany, jakie nastąpiły w przyrodzie rezerwatu, skutkujące bezpowrotną utratą wartości przyrodniczych, na podstawie których sformułowano jego pierwotny cel ochrony, oraz fakt braku w aktualnym stanie szczególnych walorów przyrodniczych w ekosystemach wysp wchodzących w skład rezerwatu zdecydowano, że należy zdjąć reżim ochronny z tego terenu w postaci formy ochrony przyrody jaką jest rezerwat przyrody

Projekt niniejszego zarządzenia został pozytywnie zaopiniowany przez Regionalną Radę Ochrony Przyrody działającą przy Regionalnym Dyrektorzem Ochrony Środowiska w Poznaniu, uchwałą nr 7/2015 z dnia 25 maja 2015 r. oraz uzgodniony z Wojewodą Wielkopolskim pismem sygn. KN-III.0521.27.2015.2 z dnia 22 lipca 2015 r.

---

¹⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz.U. z 2013 r. poz. 628 i 842, z 2014 r. poz. 805, 850, 1002, 1101 i 1863 oraz z 2015 r. poz. 222.